

N:o 26.

Ank. till Riksd. kansli den 10 mars 1902, kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande ändring af 15 § i lagen angående sparbanker den 29 juli 1892.

Till förberedande behandling har lagutskottet fått emottaga en af herr A. *Henricson* i Andra Kammarerna väckt motion, n:o 72, af följande lydelse:
»Vår nu gällande sparbankslag stadgar i 15 § beträffande den vinst, som å sparbanksrörelse kan uppkomma, att densamma »skall afsättas till en reservfond för bestridande af omkostnader och betäckande af förluster; dock att, när reservfonden eller, der förbehåll om tillskjuten grundfonds återbärande icke i reglementet gjorts, sammanlagda beloppet af grund- och reservfonderna öfverstiger tio procent af insättarnes behållning enligt senaste bokslut, hufvudmännen må, efter det sparbankens styrelse afgifvit yttrande i ärendet, kunna besluta, att öfverskottet skall användas för väckande och underhållande hos mindre bemedlade insättare af håg till ökad sparsamhet eller ock, der reglementet sådant uttryckligen medgifver, för välgörande eller allmännyttigt ändamål. Hufvudmännens beslut härom skall underställas Konungens befallningshafvande, som har att pröfva, huruvida beslutet öfverensstämmer med föreskrifterna i denna § och sparbankens reglemente». Denna paragraf, riktigt uppfattad, står utan tvifvel i ganska nära öfverensstämmelse med lagens allmänna syfte, att sparbanksrörelse bör bedrivas uteslutande i allmänhetens eller, närmare uttryckt, i insättarnes intresse. Af de förarbeten, som legat till grund för lagen i fråga, liksom för öfrigt

af stadgandets egen formulering, framgår alldeles tydligt, att vinstöfverskott å sparbanksrörelse i första rummet bör användas till sådana ändamål, som med sparbanksväsendet ega verklig gemenskap och för detsamma äro af betydelse. Sålunda yttra de sakkunnige, som utarbetat det förberedande förslaget till nu gällande sparbankslag, att: »tillgodoseendet af andra ändamål, visserligen välgörande eller allmännyttiga, men för sparbankerna i allt fall mer eller mindre främmande, synes böra ifrågakomma först i andra hand och har vid sådant förhållande af komitén förordats endast under förutsättning, att sparbankens reglemente medgifver dylik användning.»

Såsom förhållandena i praktiken gestaltat sig, har jag kommit till den öfvertygelsen, att detta stadgande icke är tillräckligt betryggande, utan att det tvärtom ligger en stor fara uti att lemna sparbankerna denna rätt att i sina reglementen intaga föreskrifter om att vinstmedel å sparbanksrörelse må kunna — visserligen i andra rummet — användas för välgörande eller allmännyttigt ändamål. Det lär väl vara en allmänt känd sak, att dessa medel ganska ofta disponeras för sådana företag och uppgifter, som närmast borde åligga kommuner eller landsting och under alla förhållanden andra enskilda personer än de i vanliga fall mindre bemedlade, som anförtro sina besparingar åt sparbankerna. Som bevis på huru lätt man t. ex. frestas att använda dessa sparbanksmedel för kommunala behof ber jag att få relatera ett af hufvudmännen i en häradssparbank fattadt beslut till utdelning af vinstöfverskott, hvilket beslut blifvit af vederbörande Konungens befallningshafvande fastställt. Det heter sålunda deri: »åriligen den 31 juli

öfverlemnas till sparbanksdistriktets sju i reglementet uppräknade socknar i förhållande till hvarje sockens folkmängd vid 1894 års slut det belopp, hvarmed reservfondens samtliga tillgångar öfverstiga 50,000 kronor vid nästföregående års bokslut, intill dess annorlunda beslutas.»

Att märka är härvidlag, att samtidigt med detta beslut inlåningsräntan sänktes från 4 proc. till 3.6 proc., oaktadt bankrörelsen lemnade en vinst af 6 proc. å sparbankens fonder. Ofta har också förekommit, att dessa medel användts till förmån för elementarläroverk för qvinlig ungdom, liksom jag också har mig bekant, att man, med bidrag af dylika medel, upprättat en ny klass vid ett lägre allmänt läroverk, ja, till och med att man nedlagt sparbanksvinst i jernvägsundersökningar.

Lagens bestämmelse, att hufvudmännens beslut i detta fall skall underställas Konungens befallningshafvande, innebär faktiskt ingen garanti emot att sparbanksvinstmedel användas på ofvan angifvet sätt, enär

Konungens befallningshafvande helt enkelt inskränker sig till en formel pröfning af huruvida ett beslut öfverensstämmer med lag och sparbanks reglemente.

Ostridigt är ock, att ett missnöje med det nuvarande tillståndet härutinnan faktiskt förefinnes äfven inom speciellt intresserade och sakkunniga kretsar; och tillåter jag mig att till stöd för detta påstående åberopa ett anförande, som hölls vid sparbanksmötet i Stockholm under september månad 1900.

En af representanterna för Enköpings sparbank, hvilken bank jemte Färs härads sparbank uppsatt hithörande fråga på programmet, yttrade dervid bland annat:

»I § 1 af gällande sparbankslag synes vara antydtt, att en sparbank är till uteslutande för insättarnes skull, och att det i sjelfva verket är dessa, som ega icke blott de af dem åt sparbanken anförtrödda medel, utan äfven den ränta, som af banken kan å dessa medel erhållas. All å utlåningsrörelsen uppkommen vinst borde därför, med afdrag för nödiga omkostnader, i form af ränta utgå till insättarne. Men då detta är omöjligt, kan å sparbanksrörelsen uppstå en vinst, som i viss mån är för hufvudmännen disponibel. § 15 i sparbankslagen medgifver, om också med någon tvekan, att denna disponibla vinst eller det s. k. vinstöfverskottet må användas till välgörande och allmännyttiga ändamål, alltså till ändamål, som i och för sig måste betraktas såsom synnerligen goda, men hvilka dock, enligt inledarens tanke, i allmänhet varit helt och hållet främmande för sparbankernas verkliga ändamål.

Styrelsen för sparbanken i Enköping har därför i ett nyligen för hufvudmännen framlagdt reglementsförslag infört den bestämmelse, att minst hälften af vinstöfverskottet skall fördelas bland insättarne, hvilka derigenom erhålla en ersättning för den högre ränta, hvartill de skulle varit berättigade, om vid räntans bestämmande vinst och förlust kunnat på öret beräknas. Vinstandelen blir sålunda icke någon allmosa, utan en tilläggsränta, som bestämmes, sedan det genom bokslut blifvit utrönt, hvilken ränta sparbanken i sjelfva verket varit i tillfälle att gifva.

På grund häraf blir den föreslagna vinstutdelningen en handling af rättvisa. Men den skall tillika sätta sparbanken bättre i stånd att, till fromma för allmänheten, möta konkurrensen från folkbanks och andra affärsbanker, af hvilka åtminstone en (Föreningbanken i Stockholm) utdelar vinst till dem, som insätta penningar å dess sparkasseräkning. För sådant ändamål vore det af vikt, att alla sparbanker i sina reglementen erhöile

liknande bestämmelser, och för att komma derhän, måste vi i främsta rummet se till, att § 15 i sparbankslagen blir förändrad i den riktning, att den åtminstone inskränker sparbankernas rätt att till välgörande och allmännyttiga ändamål använda sina öfverskottsmedel.»

Den princip, som häri uttalats, anser jag fullt riktig, och en konsekvent tillämpning deraf synes mig vara, att all den vinst, som uppstår å sparbanksrörelse, bör, efter stadgad afsättning till reservfond och afdrag af nödiga omkostnader, tillfalla insättarne i form af tilläggsränta. Skulle emellertid denna förändring anses vara alltför genomgripande och därför stöta på motstånd, synes det mig under alla omständigheter vara af behovet påkalladt, att rätten att disponera öfver vinstöfverskott å sparbanksrörelse för välgörande och allmännyttigt ändamål inskränkes och begränsas åtminstone till någon mindre del af detsammas belopp, så att dylik vinst icke, såsom nu ofta sker, kommer att användas till underlättande af de skattebördor, som lagenligt åligga kommuner eller län. Och för vinnande af detta önskemål anser jag det vara alldeles nödvändigt, att ett tydligt affattadt stadgande i detta afseende uti lagen införes.

På grund af hvad jag sålunda anför, tager jag mig friheten härmed värdsamt hemställa, att Riksdagen måtte uti skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det täcktes Kongl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändrad lydelse af 15 § af gällande sparbankslag, att antingen å sparbanksrörelse uppkommen vinst skall, efter afsättning till reservfond och afdrag af nödiga kostnader, i dess helhet tillgodoföras insättarne i form af tilläggsränta, eller ock rätten att för välgörande eller allmännyttigt ändamål disponera dylik vinst begränsas till viss del af detsammas belopp».

Sparbankerna, hvilkas ändamål är att af allmänheten till förräntande mottaga penningar och genom räntans läggande till hufvudstolen dem ytterligare förkofra, hafva utan tvifvel varit af stor betydelse för höjande af sparsamheten och det allmänna välståndet i vårt land; och oaktadt befintligheten af andra penningeinstitut, hvilkas verksamhet delvis drifves efter samma principer, torde med hänsyn dertill att dessa senare dock alltid i någon mån äsyfta vinst, hvaremot enligt sparbankslagen sparbanks stiftare eller desses rättssinnehafvare ej få tillgodonjuta andel i den vinst, som å rörelsen kan uppkomma, sparbankerna äfven under nuvarande förhållanden

ej vara öfverflödiga utan tvärtom förtjena lagstiftarens synnerliga uppmärksamhet. I gällande sparbankslag finnas ock bestämmelser, hvilkas syfte är att bereda sparbankerna en säker ställning och sålunda sätta dem i stånd att motsvara det förtroende, som af allmänheten visas dem. Sådana stadganden innehållas i § 15, hvori föreliggande motion åsyftar att åstadkomma en ändring, och i § 21, enligt hvilken Konungens befallningshafvande har att öfva tillsyn öfver sparbank samt må, derest hufvudmän eller styrelse fattat beslut, hvilket står i uppenbar strid med lag eller det för sparbanken gällande reglemente eller eljest finnes medföra våda för sparbankens säkerhet eller kränkning af insättares rätt, förbjuda verkställighet af beslutet.

I svårigheten att på förhand noga beräkna inkomster och utgifter ligger möjligheten, att vinst å sparbanks rörelse, ehuru egentligen ej afsedd, ofta uppstår, och uppkomsten af vinst torde, derest den ej uppgår till oskäligt belopp, vara bevis på en klok ledning af sparbanks rörelse. Enligt 15 § i sparbankslagen skall af sådan vinst i första hand bildas en reservfond, afsedd att skydda banken mot ogynsamma konjunkturer och oförmodade förluster. Sedan emellertid reservfonden nått den storlek, som för uppnående af det med densamma afsedda ändamålet af lagstiftaren anses nödvändig, kan öfverskottet användas på sätt i anförda 15 § ytterligare stadgas. Redan förordningen angående sparbanker den 1 oktober 1875, hvilken genom nu gällande sparbankslag upphäfdes, stadgade i 4 § att, sedan reservfonden uppnått viss föreskrifven storlek, vinstöfverskottet kunde, der ej reglementet innefattade förbud deremot, användas för allmännyttigt ändamål. Och den komité, som utarbetade förslaget till lagen den 29 juli 1892, yttrade, såsom äfven motionären delvis anför, beträffande de ändamål, hvartill sparbanks ifrågavarande vinstöfverskott finge användas, att dervid enligt komiténs uppfattning i första rummet borde ifrågakomma främjandet af sådana intressen, som med sparbanksväsendet egde verklig gemenskap och för detsamma vore af betydelse, dervid komitén såsom särdeles lämpligt förestälde sig beviljandet af premier åt flitige, mindre bemedlade insättare vare sig i dem medgifven ränteförhöjning å insatta medel eller i visst tillskott till årets insats. Tillgodoseendet af andra ändamål, visserligen välgörande eller allmännyttiga men för sparbankerna i allt fall mer eller mindre främmande, syntes komitén böra ifrågakomma först i andra hand och med de garantier, som innefattades i Konungens befallningshafvandes pröfning af beslut i sådant

afseende, hvarjemte en förutsättning borde vara, att sparbanks reglemente medgäfve dylik användning.

De i statistiska centralbyråns berättelser förekommande uppgifter rörande sparbanker, hvilka uppgifter afgifvas af Konungens befallningshafvande, lemna upplysning om de belopp af vinstöfverskottet, som af de olika sparbankerna för hvarje år disponerats i öfverensstämmelse med 15 §:s senare del. Endast undantagsvis förekommer dock härvid uppgift om de olika ändamål, hvartill nämnda medel anslagits. Vid granskning af lithörande uppgifter har utskottet funnit det påfallande, hurusom ofta under rubriken »anslag» förekomma afsevärda belopp, under det vederbörande sparbanks inlåningsränta för samma tid varit ganska låg. Och af nämnda anslag torde i allmänhet det minsta beloppet komma det ändamål till godo, som enligt lagens mening och sakens natur borde vara det främsta, nemligen befordrande af intresset för sparsamhet hos mindre bemedlade insättare. Till utskottets förfogande hafva ståtts åtskilliga i detta hänseende belysande uppgifter, hemtade från tidningsnotiser eller vunna genom verkställda undersökningar. Sålunda skulle af ett års vinstöfverskott en sparbank hafva anslagit nära 100,000 kronor, hvaraf åtminstone en del användts till byggande af ett hotell, en annan ungefär 50,000 kronor såsom bidrag till byggande af regementskasern, hvarjemte större anslag af sparbanker förekommit till skolhusbyggnader, badhus m. m. En sparbank skulle t. o. m. hafva anslagit ett belopp såsom bidrag till en vägförbättring. Att märka är derjemte, att i det första af nu nämnda fall sparbankens inlåningsränta för ifrågavarande år uppgick till allenast 3,5—4 proc., och i det andra fallet till 4 proc. En sparbank utdelade, enligt ofvanberörda uppgifter, till olika ändamål ett år 30,625 kronor 28 öre, under det att inlåningsräntan endast var 3,6 proc. och samma sparbanks anslag utgjorde under två följande år ungefär 7,800 kronor och 9,000 kronor, under det att inlåningsräntan båda åren var 3,3 proc. Rörande det af motionären omnämnda fall, i hvilket utdelning af vinstöfverskott skett till sparbanksdistriktets socknar, har utskottet haft tillgång till en tablå, utvisande, att inom socknarna det dem sålunda tilldelade beloppes användning fallit under de olika rubrikerna »ålderdomsunderstöd», »nödhjelp», »tjenstehjonspremier», »folkskolebarn», »slöjd- och fortsättningsskolor», »sjukvård» och »andra välgörande ändamål».

Utskottet håller före att, såsom ofvan anförda exempel äfven utvisa, i många fall sparbanks vinstöfverskott användas på ett sätt, som ej torde öfverensstämma med sparbanksväsendets ändamål, enligt hvilket de mindre bemedlade insättarnes intresse bör i främsta rummet ses till godo. Syftet

med ifrågavarande beslut torde till och med någon gång hafva varit att bereda lättnader i skattebördor, hvilket syfte icke skäligen lär böra anses vara innefattadt under begreppet välgörande eller allmännyttiga ändamål. Någon större garanti mot fattande af sådana beslut synes, såsom motionären äfven antydt, ej ligga i Konungens befallningshafvandes skyldighet att pröfva desamma, enär denna pröfningsrätt är af ganska obestämd natur och i allmänhet tillämpas såsom afseende allenast beslutets formella laglighet.

Om sålunda något torde böra göras till förekommande af missförhållanden i ifrågavarande afseende, skulle dock införande af ett bestämdt förbud mot utdelning af det å sparbanks rörelse uppkomna öfverskott till allmännyttigt eller välgörande ändamål enligt utskottets mening gå allt för vida. Motionärens förslag i berörda afseende torde väl ock allenast innebära, att vid hvarje års slut, sedan bokslut uppgjorts och storleken af årets vinst kunde beräknas, denna vinst med visst afdrag skulle i form af tilläggsränta utdelas till de då i banken qvarstående insättarne. Äfven en bestämmelse af denna omfattning torde väl dock i viss mån stå i strid mot det med sparbanks bildande afsedda allmänna intresse.

En inskränkning i rätten att för allmännyttigt eller välgörande ändamål disponera sparbanks vinst anser emellertid utskottet på förut anförda skäl önskvärd. Utskottet föreställer sig, att af sådan inskränkning i allmänhet skall blifva en följd, att, om utdelning af tilläggsränta på grund af praktiska svårigheter ej kan ifrågakomma, en sparbank, å hvars rörelse vinst uppstått, i hvarje fall kan i form af högre inlåningsränta bereda insättarne ökade fördelar. Sparbankerna kunna härigenom äfven bättre blifva i stånd att upptaga täflan med andra penningeinstitut, som alltmera genom höjning af räntesatser samt inrättande af former för inlåningsrörelse, hvilka stå sparbankernas nära, söka draga till sig äfven de besparingar, för hvilkas samlande sparbankerna särskildt äro afsedda.

Rörande bestämmandet af den begränsning, som i nu förevarande afseende synes utskottet böra ifrågakomma, vill utskottet icke närmare uttala sig. Möjligen skulle ett stadgande, att ej mera än hälften af en sparbanks behållna årsvinst får till allmännyttigt och välgörande ändamål användas, härutinnan uttrycka ett lämpligt mått af lagstadgad inskränkning. Äfven torde kunna ifrågasättas en bestämmelse derom, att användande af sparbanks vinst till välgörande eller allmännyttiga ändamål ej får förekomma, så länge sparbankens inlåningsränta väsentligt understiger den i andra penningeinstitut vid tillfället gällande.

Under åberopande af det anförda hemställer utskottet,

att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådan ändring af 15 § i lagen om sparbanker den 29 juli 1892, att genom ytterligare begränsning af rätten att för välgörande eller allmännyttigt ändamål använda å sparbanksrörelse uppkommen vinst insättarnes intressen blefve bättre tillgodosedda.

Stockholm den 10 mars 1902.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.

Reservation af herrar Hasselrot och Hedenstierna.

Herr *Rudebeck* har anhållit få här antecknad, att han på grund af åtnjuten ledighet från riksdagsgöromålen icke deltagit i denna motions behandling inom utskottet.

Jemväl herr *Jönsson* har begärt få antecknad, att han icke deltagit i ärendets handläggning inom utskottet.